

Synpunkter 2018-11-30

M2018/01962/Ke

m.remissvar@regeringskansliet.se

Miljö- och energidepartementet

Kemikalieenheten, Kemikalier och Avfall

Stina Andersson

SOU 2018:59 Statens gruvliga risker

Sammanfattning av våra synpunkter

- **Säkerhetsbelopp 100%**
- **Lagen ska tillämpas omedelbart den börjar gälla**
- **Natur- och kulturvärden måste värderas full ut**
- **Myndighetssamverkan om nivån på beloppet**
- **Extra stort säkerhetsbelopp krävs nära dricksvatten**

Motiveringar

Utredningen är ett steg i rätt riktning och det är nu viktigt att utredningens förslag inte urvattnas. Haverier och konkurser i gruvbranschen har kostat de svenska skattebetalarna miljardtals kronor i saneringskostnader. I alla andra sammanhang gäller polluter pays-principen. Det är hög tid att samma förhållande gäller även gruvbranschen. Statens inkomster av mineralavgiften, mindre än 2 miljoner årligen, är ett hån mot skattebetalarna. Vissa haverier har kostat staten mer än 200 års inkomst av mineralavgiften. Stora subventioner i miljardklassen riktas också till mineralverksamheterna genom t ex infrastruktursatsningar av olika slag. Utöver statens kostnader för gruvor (som i nuläget är ren bankruttverksamhet), får miljön betala priset i tusentals år framåt, med exempelvis förstört grundvatten.

Säkerhetsbeloppet 100%

Vi instämmer i principerna att det ska finnas tillräckligt med kapital avsett för efterbehandling och sanering innan en gruva får starta. Vår uppfattning är att det borde vara ett högre säkerhetsbelopp än 75 %, 100 % är rimligt. Maskiner och inventarier som pant ska inte godtas. Eventuellt överskott kan gå till en solidarisk fond, som ska kunna finansiera åtgärder för att återställa efter "gamla synder". Exempelvis finns i Bergslagen tusentals gamla gruvhål och varphögar, som läcker både det ena och andra och som behöver åtgärdas.

Alternativt förslag är att ett verkligt belopp räknas fram (100%) och deponeras, men som incitament att bolaget verkligen förebygger skador under verksamhetstiden och påbörjar avslutningen redan under drift får företaget använda avsättningen i enlighet med planerad efterbehandlingsplan. På det sättet bör skadeverkningar kunna minska redan under drifttiden.

Efterbehandlingsplanerna är särskilt viktiga att lägga ner arbete på, så att inte risk för läckage av giftiga metaller fortsätter, trots att verksamheten är avslutad. Eftersom eventuellt överskott inte bör gå att få tillbaka, torde det vara en sporre till att verkligen göra en bra återställning med det kapital man avsatt.

Lagen ska tillämpas omedelbart den börjar gälla

Vi yrkar att prövande myndighet –Bergsstaten – skall ha som huvudregel att bestämmelserna i lagen skall tillämpas omedelbart för påbörjade men ännu inte avslutade ärenden. Även om ett påbörjat ärende fortfarande är att betrakta som prospektering ska lagen tillämpas, för att verkliga kostnader ska kunna beräknas innan ärendet fortsätter. Nästan alla nya prospekteringar är dagbrott, som vållar extra stora skador på naturmiljön, genom att grusanden inte kan föras tillbaka till färdigbrutna orter. Tyvärr är de företag som håller på med dessa projekt a) mycket små, b) utländska, c) utan kapital, och d) ofta lycksökare. Det handlar om kobolt, litium, REE och vanadin t ex. Därför är det extra viktigt att de får klart för sig redan från början att i Sverige kostar miljöförstöring pengar, inga pengar – ingen gruva!

Den prospektering som numera görs, handlar oftast om väldigt låg halt av mineraler. Vissa är projekt med så låga halter att det aldrig kommer att finnas någon lönsamhet. Därför är det viktigt att reglerna i denna lagstiftning ska börja tillämpas omedelbart när lagen träder ikraft, inte när tillstånd slutligen har beviljats. Skulle nya gruvprojekt godkännas enligt det gamla regelverket, så kan det mycket väl visa sig att kravet på tillkommande säkerheter vid revideringen av säkerheterna efter fem år blir så stort att det inte blir någon fortsättning, och då har inga pengar hunnit avsättas. Om Bergsstaten i stället börjar tillämpa lagen omedelbart, så kommer utsiktslösa projekt aldrig att startas, vilket naturligtvis är bra för alla berörda. Detta skulle säkerställa att lycksökare skulle avstå och bara seriösa företag skulle

ansöka om prospektering. Det duger inte att företag hävdar att ansökningsdatum innan lagen träder ikraft ska gälla. Projekt som inte är eller blir lönsamma brukar läggas ner, och den principen ska tillämpas även när det gäller gruvverksamhet.

Natur- och kulturvärden

Gruvverksamheter är starkt miljöpåverkande inom en stor omkrets, både vad gäller vattenhantering och upplag av skrotsten, sandmagasin och lakdammar. Stora områden kan förlora sitt grundvatten. Den förstörda natur- och kulturmiljön går aldrig att återskapa. Även vid en "snygg" återställning blir stora kulturella värden förstörda för alltid. Därför är det synnerligen viktigt att man kostar på sig en omfattande återställning vid avveckling. Detta måste man alltså ta höjd för när säkerhetsbeloppets storlek ska fastställas

Detta bör gälla undantagslöst för ärenden som gäller utvinning av mineraler med särskilt farliga avfall. Dit hör exempelvis mineralerna från den tänka brytningen av REE i Norra Kärr, Gränna, där det finns uran och thorium i berggrunden. Frågan om farligt eller ofarligt gruvavfall berörs i utredningen på detta sätt:

Avfall efter järnmalmsbrytning är ofarlig, dock ej om det finns sulfider i brytningsmassorna. Avfall från annan brytning är skadlig för miljön.

Efterbehandlingskostnaden från malmbrytning med skadlig påverkan på miljön är avsevärt dyrare. Det täckande lagret med morän eller liknande för farligt gruvavfall måste vara mycket tjockare än vid ofarligt gruvavfall. Även andra åtgärder, som bevakning och skötsel under många år framöver, är viktigt att kostnadsberäkna, så att full täckning för detta avsätts som säkerhetsbelopp.

En annan aspekt kan vara att man återanvänder/återvinner avfallssand till andra metaller, exempelvis REE, i de fall detta finns. I sådant fall kan det bli aktuellt att flytta säkerhetsbeloppet över till den nya verksamheten, eftersom driften i så fall kan anses fortsätta. Det kan finnas lika höga halter av åtråvärda metaller i avfallssand som i nybrutet material. Den formen av nytänkande borde vara obligatorisk i stället för att alltid öppna nya brott.

Myndighetssamverkan

Det är inte alldeles enkelt att räkna fram belopp som kan täcka de kostnader som beloppet ska avse. Vi anser att det är viktigt, att olika myndigheter samverkar om hur en återställning ska gå till och hur den ska se ut. Kommunerna bör ha en framträdande roll i detta arbete genom att de har planmonopol. Eftersom miljön aldrig kan återskapas helt är det viktigt att ha en övergripande diskussion om hur det kan bli den bästa ersättningsmiljön. Likaså bör markägaren, i mån att inte gruvföretaget löst in marken, ha en avgörande roll i

återställningsarbetet. De nya gruvorna ligger ofta i småskaliga jordbruks- eller skogsägarområden där vattentillgången är viktig, ett försvunnet grundvatten går aldrig att ersätta.

Riksintressekonflikt: Mineralintressen kontra dricksvatten

Gruvdrift är beroende av riklig tillgång till vatten. De nya gruvorna ligger ofta i områden med bra åkermarker som beskrivits ovan. Därför bor också många människor där och lever av sitt jord- och skogsbruk. Med detta följer att dricksvatten är oerhört viktigt, konflikten är uppenbar. Många kommuner har sin dricksvattentäkt i en sjö eller grundvattentäkt som riskerar att förorenas vid gruvdrift. Vi menar att dricksvattnet alltid måste ha företräde gentemot mineralintressen, vatten går inte att ersätta men mineraler kan många gånger ersättas, allteftersom forskningen gör framsteg. Här bifogas ett utdrag av vårt yttrande inför utredningen om riksintresse för dricksvatten, som i hög grad berör denna utredning om finansiering av efterbehandling och dess kostnader:

”Vid prövning av gruvverksamheter utgör miljökonsekvensbeskrivningen ett viktigt inslag. Men gruvindustri är synnerligen miljöstörande och får inte finnas nära dricksvattentäkter anser vi. Det handlar både om utsläpp av utskovsvatten och risker för ras från lakningsdammar och sandmagasin. Med klimatförändringen och 100-årsregn, som kan hamna i en gruvverksamhet likaväl som på andra ställen, tillkommer ökade rasrisker av dammar och översvämning i lakdammar, som kan förorena ett vattenmagasin för lång tid framåt.

Varje år brister minst ett par dammar i världen, så har också skett i Sverige, med förödande konsekvenser. I Klimat- och sårbarhetsutredningens betänkande, som låg till grund för en proposition, anfördes också, att en hänsynsfull fysisk planering i tillrinningsområden för vattentäkter, är en mycket viktig och grundläggande faktor för dricksvattnets säkerhet. Vi menar att detta gäller särskilt för prövning av gruv- och gasverksamheter. För att skydda näraliggande dricksvattentäkter måste dessa klassas som riksintresse och ha status ovanför riksintresse för mineraler. Eftersom kvalitetskraven på hushållsvatten är mycket höga måste särskild vikt läggas vid vården av sådana vatten, som utnyttjas som råvattentäkter. Det måste alltid vara förorenaren som betalar, men i förhållande till det ekonomiska värdet av ett rent dricksvatten, så måste kraven för tillstånd ställas oerhört högt eller att tillstånd över huvud taget inte ges.”

Föreningen Aktion Rädda Vättern

Elisabeth Lennartsson, ordförande

lisa.olshammar@gmail.com 070-65 909 63